

суспільство до активної відмови від реальності, стала соціально-економічна криза. Суспільство важко переживало стан, позначений як аномія: відчуження від культурних норм і від соціуму, апатія і розчарування, наслідком чого стають порушення соціальних зв'язків, колективної свідомості, дезорганізація людей і поява девіацій.

Список використаних джерел

1. Курукин И., Никулина Е. Повседневная жизнь русского кабака от Ивана Грозного до Бориса Ельцина. – М.: Молодая гвардия, 2007. – 518 с.
2. Курукин И. Государство кабацкое дело: Очерки питейной политики и традиций в России / Игорь Курукин, Елена Никулина. – М.: АСТ: ЛЮКС, 2005. – 382 с.
3. Прыжов И. История кабаков в России в связи с историей русского народа. – СПб., 1868. – 320 с.
4. Похлебкин В. История водки (IV–XX вв.) / ред. Л. Малова. – Монография. – М.: Международные отношения, 1991. – 287 с.
5. Костомаров Н. Русские нравы. – М.: Чарли, 1995. – 653 с.
6. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка: в 4 т. Т.1–4. – М.: Русский язык, 1978.
7. Герберштейн С. Записки о московских делах. Россия XVI века. Воспоминания иностранцев. – Смоленск: Русич, 2003. – 426 с.
8. Ченслер Р. Книга о великом и могущественном царе России и князе Московском. Россия XVI века. Воспоминания иностранцев. – Смоленск: Русич, 2003. – 455 с.
9. Флетчер Д. О государстве русском. Россия XVI века. Воспоминания иностранцев. – Смоленск: Русич, 2003. – 246 с.
10. Прыжов И. Г. Очерки. Статьи, письма. – М.–Л., 1934. – 119 с.
11. Витсен Н. Путешествие в Московию, 1664–1665. – СПб.: Симпозиум, 1996. – 272 с.
12. Кульпин Э. С. Социально-экологический кризис XVI–XVII вв. и его влияние на становление и развитие Российского государства // Природа и ментальность. Серия СЕИ. – М.: Московский лицей, 2003. – Вып.23. – 288 с.
13. Каримов А. Роль Москвы в формировании культуры природопользования в центральной России (XVI – начало XX вв.) / История изучения использования и охраны природных ресурсов Москвы и Московского региона. – М.: Янус – К, 1997. – 224 с.
14. Кульпин Э. О взаимосвязи демографических и миграционных процессов. В: Кульпин Э. С., Клименко В. В., Пантин В. И., Смирнов Л. М. Эволюция российской ментальности. – М.: ИАЦ–Энергия, 2005. – 253 с.

References

1. Kurukin I., Nikulina E. Povsednevnaja zhizn' russkogo kabaka ot Ivana Groznogo do Borisa El'cina. – М.: Molodaja gvardija, 2007. – 518 s.
2. Kurukin I. Gosudarevo kabackoe delo: Oчерki pitejnoj politiki i tradicij v Rossii / Igor' Kurukin, Elena Nikulina. – М.: АСТ: LJUKS, 2005. – 382 s.
3. Pryzhov I. Istorija kabakov v Rossii v svjazi s istoriej rus'kogo naroda. – SPb., 1868. – 320 s.
4. Pohlebkin V. Istorija vodki (IV–XX vv.) / red. L. Malova. – Monografija. – М.: Mezhdunarodnye otnoshenija, 1991. – 287 s.
5. Kostomarov N. Russkie nrvy. – М.: Charli, 1995. – 653 s.
6. Dal' V. I. Tolkovij slovar' zhivogo velikorusskogo jazyka: v 4 t. T.1–4. – М.: Russkij jazyk, 1978.
7. Gerbershtejn S. Zapiski o moskovskih delah. Rossija XVI veka. Vospominanija inostrancev. – Smolensk: Rusich, 2003. – 426 s.
8. Chensler R. Kniga o velikom i mogushhestvennom care Rossii i knjaze Moskovskom. Rossija XVI veka. Vospominanija inostrancev. – Smolensk: Rusich, 2003. – 455 s.
9. Fletcher D. O gosudarstve russkom. Rossija XVI veka. Vospominanija inostrancev. – Smolensk: Rusich, 2003. – 246 s.
10. Pryzhov I. G. Oчерki. Stat'i, pis'ma. – М.–Л., 1934. – 119 s.
11. Vitsen N. Puteshestvie v Moskoviju, 1664–1665. – SPb.: Simpozium, 1996. – 272 s.
12. Kul'pin Je. S. Kul'pin'no–jelogicheskij krizis XVI–XVII vv. i ego vlijanie na stanovlenie i razvitie Rossijskogo gosudarstva // Priroda i mental'nost'. Serija SEI. – М.: Moskovskij licej, 2003. – Vyp.23. – 288 s.

13. Karimov A. Rol' Moskvy v formirovanii kul'tury prirodopol'zovanija v central'noj Rossii (XVI – nachalo XX vv.) / Istorija izuchenija ispol'zovanija i ohrany prirodnyh resursov Moskvy i Moskovskogo regiona. – М.: Janus – К, 1997. – 224 s.

14. Kul'pin Je. O vzaimosvjazi demograficheskikh i migracionnyh processov. V: Kul'pin Je. S., Klimenko V. V., Pantin V. I., Smirnov L. M. Jevoljucija rossijskoj mental'nosti. – М.: IAC–Jenergija, 2005. – 253 s.

Sudynovych S. P., student, Taras Shevchenko National university of Kiev (Ukraine, Kiev), sudinowitch@ukr.net

The phenomenon of hard drinking as a deviation in the Russian society XVI–XVII centuries

Article is devoted to the emergence of the phenomenon of alcoholism in Russia during the socio–ecological crisis XVI–XVII centuries. Particularly, attention is paid to the feature and factors that contributed to this deviation as negative social environment of late medieval Russian state.

Keywords: hard drinking, deviation, norm, crisis, social–natural history, anomie, collective unconscious, culture, values, stereotypes, traditions, ideals.

Судинович С. П., студент, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), sudinowitch@ukr.net

Феномен пьянства как девиация в российском обществе XVI–XVII вв.

Рассматривается возникновение феномена пьянства в России во время социально–экологического кризиса XVI–XVII веков, обращено внимание на особенности и факторы, которые способствовали возникновению данной девиации как негативной в социальной среде позднесредневекового Российского государства.

Ключевые слова: пьянство, девиация, норма, кризис, социестественная история, аномия, коллективное бессознательное, культура, стереотипы, традиции, идеалы.

* * *

УДК 94(430):351.858(=112.2)“19/20”

Трохименко О. О.

аспірантка кафедри етнології та краєзнавства,
історичний факультет, Київський національний
університет ім. Тараса Шевченка
(Україна, Київ), troximonko@bigmir.net

Вплив розколу та об'єднання Німеччини на етнопонаціональну ідентичність німців

Розглядається вплив поствоєнного розколу Німеччини на етнопонаціональну ідентичність сучасних німців. Особливу увагу автор звертає на сучасне ставлення німців до об'єднання та проблеми інтеграції земель колишніх ФРН та НДР. Стаття ґрунтується на матеріалах польових досліджень автора.

Ключові слова: розкол Німеччини, об'єднання Німеччини, етнопонаціональна ідентичність, німці, Німеччина, НДР, ФРН, “осці”, “вессі”.

Штучний розподіл німецького народу в ХХ столітті, який тривав більш ніж сорок років, безумовно вплинув на розвиток етнопонаціональної ідентичності сучасних німців. Протягом всього періоду існування двох німецьких держав із зовсім протилежними ідеологіями та устроєм відбувався цілеспрямований тиск задля зміни німецької ідентичності – в одній державі нацистська ідеологія витіснялася демократизацією, в іншій – насадженням соціалістичних ідей. Результат виявився таким стійким, що навіть сьогодні, через двадцять п'ять років після падіння Берлінської стіни, німецька етнопонаціональна ідентичність не є єдиним цілим і надалі можна спостерігати існування двох ідентичностей.

Темі розколу Німеччини після Другої світової війни та її об'єднанню присвятили свою увагу багато дослідників. Серед них: Г. Гофман [1], У. Дірльмайер [2], К. Шроєдер [3], Х. Г. Велінг [4], Х. А. Вінклер [5], О. І. Патрушев [6], О. Ю. Ваглін [7], А. Цибулько [8] та

О. фон Плато [9]. На особливу увагу заслуговує збірка “Angst vor Deutschland” (“Страх перед Німеччиною”) [10], до якої увійшли полемічні статті німецьких політиків, письменників та журналістів. Однак наслідки сорокарічного розколу німецького народу та об’єднання німецьких держав для етнонаціональної ідентичності німців на сучасному етапі лишаються малодослідженими.

За результатами Другої світової війни переможена Німеччина була поділена між союзниками на зони окупації. Прусска Саксонія, Тюрингія, Саксонія–Ангальт, Бранденбург, Мекленбург і частина Західної Померанії відійшли під вплив СРСР, а решта земель потрапили під вплив США, Британії та Франції [11, с. 337], Берлін отримав особливий статус, будучи поділеним на чотири сектори [7, с. 132]. У 1949 році було утворено дві німецькі держави: у травні підвладній США, Британії та Франції територіях утворилась Федеративна Республіка Німеччина (ФРН), а у жовтні на території, підвладній СРСР, проголошено Німецьку Демократичну Республіку (НДР) [6, с. 312–313]. Берлін поділили на Західний (під контролем США, Британії, Франції), та Східний (під контролем СРСР) [12, с. 512–513].

Німецький народ був примусово розколотий та вимушений десятиліттями розвиватися в умовах протистояння різних суспільно–політичних систем. Спочатку керівництво німецьких держав сприймало себе як тимчасове явище, кожна з держав прагнула стати оновленою Німеччиною із перевихованим населенням. В обох державах головною метою було відновлення національної єдності німців, проте вже у 60–х рр., після двох Берлінських криз, розробка планів об’єднання країни фактично зійшла нанівець. Як зазначає Ю. Рубан, якщо на початку 60–х рр. найбільш актуальним питання об’єднання вважали 45% громадян ФРН, то з середини 70–х – лише 1–3% [13].

З 13 по 23 серпня 1961 року була зведена Берлінська стіна. Зв’язки між людьми повністю обірвалися, що стало справжньою психологічною травмою для німецького народу. Соціалістична єдина партія Німеччини (СЄПН), що була аналогом комуністичної партії СРСР, в цілях “ідентичності НДР” [11, с. 513] постійно посилювала свою ідейно–пропагандистську діяльність. 7 жовтня 1974 року до конституції НДР було внесено зміни – з неї було викреслене найменування “німецька нація” та вилучені вказівки на об’єднання обох німецьких держав. 21 грудня 1972 року ФРН та НДР підписали Договір про основи взаємин та обмінялися постійними представництвами, а 18 вересня 1973 року ФРН та НДР прийняли до ООН [8].

Попри те, що рівень життя в НДР був значно вищим, ніж в інших країнах соціалістичного табору, громадяни Східної Німеччини постійно намагалися потрапити до ФРН, як легальними так і нелегальними способами. З 1945 по 1961 роки на Захід переселився 21% населення Східної Німеччини [8]. Великою проблемою для НДР стало те, що з країни втікала, переважно, освічена молодь [14, с. 214].

З приходом до влади М. Горбачова політика в СРСР зазнала значних змін, які швидко перейняли в Польщі та Угорщині. Вже у лютому 1989 року в Угорщині ліквідовано однопартійність, а в березні розпочато

демонтаж огорожі на кордоні з Австрією. Оскільки кількість біженців із Східної Німеччини росла, 11 вересня 1989 року Угорщина пішла на ще сміливіший крок – відкриття своїх кордонів та дозвіл вільного виїзду Австрію (тим самим було анульовано угоду 1969 року, що зобов’язувала Угорщину висилати біженців назад до НДР) [6, с. 372]. Як наслідок, тисячі людей отримали можливість вільно потрапити до посольств ФРН у Австрії, Польщі та Чехословаччини. Як зауважив О. І. Патрушев, “люди раптово втратили відчуття страху” [6, с. 373]. Невдовзі в НДР прокотилася хвиля демонстрацій, учасники яких від початкових вимог відкриття кордонів швидко перейшли до вимог демократії, свобод, відмови від соціалізму, ліквідації монополії СЄПН та аж до об’єднання німецького народу в одній державі [6, с. 373].

Оскільки тодішній лідер НДР Е. Хонеккер категорично не бажав ніяких змін у державі і всіма силами намагався придушити опір, в жовтні 1989 року демонстрації сягнули апогею. 18 жовтня 1989 року [6, с. 374], намагаючись врятувати становище, партійна верхівка зняла Е. Хонеккера з посади і призначила на його місце прихильного до реформ Е. Кренца. Проте ситуація вже давно вийшла з-під контролю і неавторитетний новий уряд не зміг з нею впоратися.

4 листопада Східному Берліні пройшла п’ятисоттисячна демонстрація з вимогами демократичних реформ [2, с. 469]. 9 листопада 1989 року на прес–конференції член політбюро Г. Шабовскі [9, с. 82] необачно заявив, що люди можуть вільно подорожувати, коли захочуть і ніхто більше не буде їх зупиняти. Невдовзі з обох боків Берлінської стіни зібралися тисячі людей і почали тиснути на прикордонні переходи. Збентежені прикордонники, не маючи наказу згори, відкрили пропускні пункти, а люди почали розбирати Берлінську стіну на шматки. Ніч з 9 на 10 листопада стала справжньою нічною вражень та зустрічей для німців.

За два тижні Західний Берлін відвідали мільйони людей і побачене стало відвертим шоком для східних німців – вони зрозуміли, наскільки рівень їхнього життя відставав від західного. Вимоги будь–яких реформ та змін у НДР поступилися гаслам за народну єдність. Саме тоді з лозунгу “Ми – народ”, опозиційний рух переходить до лозунгу “Ми один народ!” [5, с. 520] та “Німеччина, єдина батьківщина!” [2, с. 473]. Як стверджує У. Дірльмайер: “необхідно визнати беззаперечний факт: переважна більшість людей в обох частинах Німеччини уже давно змирилася з фактом існування двох держав” [2, с. 474]. Німецький журналіст К. Ріхтер, що у 1981–1984 роках працював кореспондентом ARD у Польщі, також зауважує, що на відміну від соціалістичної Польщі, НДР була країною пристосуванців, котрі швидко змирилися із своєю долею та стали покійно співпрацювати із владою [10, с. 53]. Більш категорично висловився борець за громадянські права в НДР та член опозиційної партії НДР Демократичний прорив Ф. Шорлеммер: “...прагнення єдності німців НДР переважно економічно визначене. Це в дійсності націоналізм німецької марки...” [10, с. 30].

З жовтня 1990 року Німеччина об’єдналася: 5 східнонімецьких земель увійшли до ФРН (Мекленбург–

Передня Померанія, Саксонія–Ангальт, Саксонія, Тюрингія, Бранденбург). Невпевненість, стурбованість та відвертий страх відчували тоді як світова громадськість, так і самі німці. Німецький письменник та лауреат нобелівської премії з літератури Г. Грасс наголошував: “Я боюся не лише Німеччини, що уторилася з двох держав в одну, я відхиляю об’єднану державу і я відчув би полегшення, якби вона – чи це буде через німецьке бачення, чи через протест сусідів – не відбулася” [10, с. 61]. Влітку 1990 р. громадяни ФРН вийшли на вулиці із гаслом “Німеччина – більше ніколи!”, що показувало їх негативне ставлення до об’єднання та страх перед власною нацією чи навіть власною національною ідентичністю [10, с. 14]. Як зауважує У. Вікерт з індивідуального страху цілої генерації утворився страх перед власним корінням та традиціями, котрі призвели до націонал–соціалізму [10, с. 16]. Він наголошує, що у повоєнній Німеччині не була зроблена спроба “переробити тему Третього Райху” [10, с. 17]. Денацифікація надала німцям замінену ідентичність, яку вони прийняли, щоб відхреститися і витіснити своє минуле. Але із цього витіснення, у німців та у сусідніх народів, розвинувся страх, котрий мав практичні наслідки.

Автором були проведені власні короткотривалі експедиційні дослідження у ФРН, землі Північний Рейн–Вестфалія, м. Бонн на тему: “Етнонаціональна ідентичність німців на сучасному етапі”. Опитування було проведено в з 27.07 по 31.07. 2013 року. У ньому взяло участь 50 респондентів віком від 14 до 77 років (серед них 18 чоловіків та 32 жінки). При виборі респондентів автор намагалася надавати перевагу етнічним німцям.

Респондентам було поставлено кілька запитань, що стосувалися теми статті. Автора цікавило: ставлення сучасних німців до об’єднання Німеччини, чи важливе для німців об’єднання німецької нації та чи відзначають вони День німецької єдності.

За результатами опитування більшість німців загалом позитивно ставиться до об’єднання Німеччини (43 із 50). Про своє негативне ставлення до об’єднання вказали лише 3 респонденти (один із них зазначив, що він т.зв. “оссі” – походить із Східної Німеччини); а 4 респонденти не дали однозначної відповіді на це запитання.

Відповідаючи на запитання респонденти вказали, що це був триумф історичної справедливості, що Німеччина була примусово поділена і її об’єднання є логічним, справедливим та гуманним кроком по відношенню до німецького народу. Наприклад: “Я теж вважаю це чудовим, бо це був, був неприродний поділ Німеччини після Другої світової війни і це насправді є лише правильним, і логічним, що колись це знову було злито воедино, бо ми ж є вже, скажімо, одним народом, однією нацією, і це має бути одна держава, скажімо” [15, с. 43]. Від респондентів часто можна було почути обурення щодо порушення прав людини в НДР: “... як було в НДР, на мою думку, це було зовсім не нормально, як все там відбувалося і також тому, я вважаю дуже добрим, що Німеччина знову об’єднана” [16, с. 115]. Варто зауважити, що масова втеча з НДР була, в першу чергу, зумовлена порушенням прав людини в державі, економічною відсталістю та кризою і неготовністю влади до реформ, які все ж підтримувала більшість населення (адже населення НДР вітало політику

М. Горбачова, яку критикував лідер СЄПН Е. Хонеккер [5, с. 489]). Єдність нації вже не була принципово важливим фактором. Публічна заява Е. Хонеккера про те, що НДР не потрібні реформи, була негативно сприйнята в суспільстві – кількість бажаючих виїхати з НДР різко зросла.

44 респонденти із 50 зазначили, що об’єднання німецької нації було важливою подією: “...я думаю, що і історичне та суспільне підґрунтя є безумовно важливим, але не те щоб мене особисто, у моєму повсякденному житті певним чином, це хвилювало чи здійснювало вплив. Це звичайно ж ні. (сміється)” [16, с. 116]. Проте в першу чергу респонденти наголошували на тому, що це є важливим з історичної точки та для людей, котрі безпосередньо постраждали від розколу, а не для них особисто: “...для мене це скоріше важливіше для людей, котрі тоді змушені були страждати від тієї системи. Для мене ж особисто це лише один пункт, що зараз можна подорожувати і також знайомитись з новими людьми в Німеччині, але в іншому я б не сказав, що це сильно важливо для мене особисто. Для історії це у будь–якому разі важливо” [17, с. 165]. Лише 2 респонденти виявили індивідуальне ставлення до цього питання, а 4 не змогли дати однозначної відповіді. Автором було також вкотре помічено доволі скептичне та обережне ставлення німців до терміну “німецька нація”: “...що таке німецька нація? Всі, хто говорить по–німецьки, тоді ж австрійці теж належать до неї чи як... важливо щоб ті, хто проживає у Німеччині, мали одні й ті ж цінності та були об’єднані у сенсі одних і тих же цінностей демократії, так, все що стоїть у конституції мало б, мало інтегративну силу, щоб всі стояли один за одного і тоді це буде позитивним об’єднанням німецької нації. Чим би німецька нація не була” [18, с. 125–126]. Це пов’язано як з минулим німецького народу, так і з нинішньою політикою, котрої притримується держава та ЄС.

День 3 жовтня є офіційним національним святом у Німеччині – Днем німецької єдності. Проте ейфорія швидко минула – ставлення сучасних німців до цього свята доволі неоднозначне [3, с. 9]. Наше опитування теж показало, що переважна більшість німців не відзначають День німецької єдності, котрий є вихідним днем (41 із 50 респондентів). Досить велика кількість респондентів зауважили, що згадати минуле, подумати про ті події, подивитися передачу, присвячену цій темі чи прочитати статтю в газеті цілком достатньо: “Я думаю, в цей день думаєш про те, що сталося, але не те щоб я вийшла і, і святкувала” [19, с. 161]. Лише 7 респондентів зазначили, що святкують це свято (3–є з них лише іноді): “Так, по суті так. Тобто, я на День німецької єдності, як правило, відвідую концерт у моєму рідному місті Вупперталь, спеціально в День німецької єдності і, якщо тоді ще вистачає часу, я дивлюся святкування по телебаченню, від федерального президента та екуменічну церковну службу і все інше...” [20, с. 104]. Ще 2–є респондентів зазначили, що “не по справжньому святкують” це свято: “Ні, не зовсім. ...так, добре, День об’єднання Німеччини, але я не роблю нічого особливого в цей день... Я задумуюся про це не обов’язково більше чи менше ніж зазвичай, це насправді абсолютно звичайний день. Ну, я маю на

увазі, німецька єдність та возз'єднання це ж процес кожного дня, це ж відбувається завжди, це не відбувається один раз на рік і тому цей рік, цей день сам по собі для мене не має особливої ваги” [15, с. 44].

Варто зазначити, що День німецької єдності зараз святкують переважно ті німці, сім'ї яких безпосередньо постраждали від розколу, або свідки тих подій. Хоча роз'єднання німецької нації стало примусовою політичною мірою, варто визнати, що з часом більшість громадян в обох частинах Німеччини змирилася з фактом існування двох німецьких держав. Об'єднання німецької держави та нації виявилось дуже складним і тривалим процесом, що потребує не лише часу, а і величезних коштів. Податок солідарності (Solidaritätszuschlag або скорочено “Soli”), що був введений 1 липня 1991 року [21], вносить у бюджет нових земель мільйони євро, проте його все одно не вистачає. Така ситуація відверто дратує західних німців: “...єдине, що я (задумується) вважаю не дуже добрим це те, що ми тепер весь час маємо оплачувати Схід і те, що скоро я теж матиму оплачувати Схід і цього я якось не розумію, бо це вже трохи затягнулося. І тому це мало б припинитися, але крім цього ми ж одна Німеччина і це на краще” [22, с. 168]. Створений для фінансування возз'єднання держав, податок солідарності наразі стягується з податку на прибуток (Einkommensteuer) корпоративного податку (Körperschaftsteuer) та податку на доходи від грошових операцій (податок на приріст капіталу) (Kapitalertragssteuer) у розмірі 5,5% [23].

Швидке об'єднання двох німецьких держав та раптове прагнення східних німців до єдності нації виявилось надто складно реалізувати. До сьогодні Німеччина, незважаючи на велику кількість заходів із підтримки економіки нових земель та заохочення працездатного населення, не змогла подолати прірву у економічному розвитку нових та старих земель. У 2014 році рівень безробіття у східних землях сягнув 11% на противагу 6,7% у західних (хоча ще у 2005 році безробіття на Сході сягало 20,6%, на відміну від 11,6% на Заході) [24]. Нарікання на нерівне становище жителів нових та старих земель часто можна було почути і від респондентів: “Особливо у цих питаннях, де мова йде про те, що, наприклад, люди у Східній Німеччині досі отримують менші заробітні плати на своїх місцях роботи, цього я зовсім не можу зрозуміти, тут, я вважаю, має бути більше справедливості і більше урівняння...” [25, с. 62]. Зараз очевидно, що процес об'єднання був надто швидко реалізований: “Що професії стануть більш затребуваними, що наприклад, багато людей зі Сходу, вони мають професії, котрі тут на Заході зовсім, були після об'єднання зовсім незатребуваними і треба було це робити повільніше, тобто з, з більшим узгодженням, бо не можна так за один момент – хоп і все вже стало іншим” [26, с. 157].

Німецькі дослідники наголошують на тому, що на заваді об'єднанню німців стоїть відмінність у менталітеті населення, видозміненого внаслідок майже півстолітнього проживання у країнах з відмінними ідеологіями [4, с. 15]. “Прірва між східними та західними німцями з роками поглибилась” [4, с. 18–19], як стверджує Г. Велінг, східні німці відчувають себе громадянами другого сорту, вони схильні дистанціюватися від західних німців, виробивши власну

окрему ідентичність [4, с. 17]. Берлінська стіна впала, проте ціннісна орієнтація східних німців не встигла змінитися вслід за швидким об'єднанням німецької держави.

Подальше існування так званої “стіни в головах” [1, с. 18] стоїть на шляху ментального возз'єднання східних та західних німців. Мова йде про те, що навіть після більш ніж двадцятироків політичного об'єднання у свідомості населення ще не зник поділ на так звані “оссі” та “вессі” (східних та західних німців): “І я сподіваюся, що одного дня тоді всі зможуть сказати, ті, хто подорожують тут по Німеччині, так, це мекленбурзці, це бранденбурзці, це саксонці, а не це оссі (сміється)” [18, с. 124–125]. Крім цього, значна частина населення східних земель – люди похилого віку, котрі схвально відгукуються про НДР [3, с. 190] – за більш ніж двадцять років об'єднаної Німеччини населення не відчуває особливої духовної єдності. “Ми дванадцять років поспіль мали диктатуру, але потім майже п'ятдесят років – демократію. Вони з 1933 р. не знали нічого іншого, крім диктатури” [10, с. 180–181].

Не варто забувати і про те, що, як влучно зауважує німецький історик Р. Козеллек, для німецького народу характерна федеративна традиція: “сама федеральні структури нашої історії відрізняють нас від сусідніх країн. З епохи Пізнього Середньовіччя в Німеччині утвердилася федеральна організація. І хоч би з чим доводилося мати справу – німецька історія незмінно розгортається у формі нових федеральних утворень” [27, с. 401]. Таким чином, не варто відкидати і традиційний для німців “місцевий патріотизм”, що виступає гальмуючим чинником для процесу формування етнонаціональної ідентичності німців у межах всієї Німеччини.

Отже, можна з упевненістю сказати, що німецький народ після поразки у Другій світовій війні пройшов крізь складні етапи національного розвитку. Як влучно зауважує У. Дірльмайер: “неможливо переоцінити значення цього екзистенціального досвіду повної невпевненості і відсутності перспектив для менталітету і поведінки німців у період відновлення” [2, с. 399]. Нація була примусово розколота на дві частини, котрі вимушено розвивалися за протилежними схемами. Проте з часом народ був змушений змиритися зі станом речей, а ті хто не зміг чи не хотів цього робити, тікали з НДР всіма можливими способами, відверто ризикуючи своїм життям.

Об'єднання двох німецьких держав призвело до відновлення відчуття остраху як у постраждалих від нацистського терору народів, так і у самих німців. Невпевненість, стурбованість та страх, котрі тоді відчула маса людей, пов'язані із історичною пам'яттю та, частково, і маніпулюванням суспільною свідомістю, за допомогою недостовірних даних. Проте, варто зауважити, що ці відчуття довелося і вдалося подолати заради відновлення стабільності Європи та укріплення демократії.

Результати опитування, проведеного автором, показали, що сьогодні більшість німців позитивно ставиться до об'єднання німецької держави і вважає об'єднання німців важливою та справедливою подією з історичної точки зору. Проте сучасні німці доволі неоднозначно ставляться до Дня німецької єдності.

Його святкують лише ті, хто особисто постраждав від розколу. Молоде покоління, що виросло в уже об'єднаній Німеччині, не розуміє навіщо їм відзначати цей день.

Незважаючи на сплату податку солідарності, економічно колишні східні землі до сьогодні різко відрізняються своїм рівнем і потенціалом від західних. Обіцянки влади швидко подолати відсталість Сходу не виправдалися. Це викликає незадоволення, як у західних, так і у східних німців, що, як наслідок, підтримує факт розколу нації. Молодь, не бачачи перспективи, не бажає лишатися в нових землях, навіть іноземці, попрацювавши там короткий період, намагаються переселитись на Захід.

Варто наголосити на тому, що сорокарічний поділ Німеччини на дві держави з абсолютно різним політичним устроєм, ідеологією, способом життя та навіть ціннісною орієнтацією не міг не вплинути на самосвідомість німців. Народ розділився на "осі" та "вессі", що частково збереглося у свідомості народу навіть до сьогодні. Федеративна традиція німецького народу, як наслідок – сильна регіональна ідентичність – також не сприяє єдності. Тому наразі німецький народ має й надалі працювати не лише над економічною стороною наслідків розколу, але і над ментальним возз'єднанням свого народу. Адже подолання економічних та соціальних відмінностей ще не є гарантом стабільності та злагоди у державі.

Список використаних джерел

- Hofmann G. 20 Jahre deutscher Einheit / G. Hofmann / Deutschland. – 2010. – №3. – S.17–21.
- Дирльмайер У. Краткая история Германии / Ульф Дирльмайер, Андреас Гестрих, Ульрих Херманн и др.; [пер. с нем. К. В. Тимофеевой]. – СПб.: Евразия, 2008. – 542 с.
- Schroeder K. Der Preis der Einheit. Eine Bilanz / K. Schroeder. – München: Carl Hanser Verlag, 2000. – 271 s.
- Wehling H.G. Deutschland Ost – Deutschland West. Eine Bilanz / Hans-Georg Wehling. – Opladen: Leske + Budrich Verlag, 2002. – 238 s.
- Winkler H.A. Der lange Weg nach Westen. Deutsche Geschichte vom Dritten Reich bis zur Wiedervereinigung. Zweiter Band / H.A. Winkler. – München: C. H. Beck, 2002. – 742 s.
- Патрушев А.И. Германия в XX веке: учеб. пособие / А.И. Патрушев. – М.: Дрофа, 2004. – 432 с.
- Ватлин А. Ю. Германия в XX веке / А. Ю. Ватлин. – М.: "Российская политическая энциклопедия" (РОССПЭН), 2002. – 336 с.
- Цибулько А. А. Об'єднання Німеччини: історичні передумови та геополітичні наслідки / А.А. Цибулько. – Вісник Київського міжнародного університету. Серія: Міжнародні відносини. – 2009. – Вип.8. – С.275–292. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kyumu.edu.ua/vmv/v/08/tsybulko.htm>
- Плато, Александр фон. Объединение Германии – борьба за Европу / Пер. с нем. / Александр фон Плато. – М.: "Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН)", 2007. – 511 с.
- Wickert U. Angst vor Deutschland / hrsg. von Ulrich Wickert. – Hamburg: Hoffmann und Campe, 1990. – 336 s.
- История Германии: В 3 томах / Под общ. ред. Бонвеца Б., Галактионова Ю. В. – М.: КДУ, 2008. – Т.2: От создания Германской империи до начала XXI века / А.М.Бетмакаев, Т.А.Бяликова, Ю.В.Галактионов; отв. ред. Ю.В.Галактионов. – 672 с.
- Киссинджер Г. Дипломатия / Г. Киссинджер. Пер. с англ. В. В. Львова. – М.: Ладомир, 1997. – 848 с.
- Рубан Ю. Політична комунікація влади як інструмент формування національної ідентичності / Політ. UA. – 2011. – 14.02. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://polit.ua/analitika/2011/02/14/ruban.html>
- Нитхаммер Л. Восприятие войны в послевоенном обществе Германии / Эпоха. Культуры. Люди. История

повседневности и культурная история Германии и Советского Союза 1920–1950-е годы: сб. докладов [Материалы международной научной конференции: Харьков, сентябрь 2003 г.]. – Харьков, 2004. – 364 с.

- Архів кафедри етнології та краєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Ф.30. – П.3. – Од. зб. 105. – Інтерв'ю №8–9. – 7 арк.
- Там само. – Од. зб. 119. – Інтерв'ю №30–31. – 6 арк.
- Там само. – Од. зб. 131. – Інтерв'ю №49. – 4 арк.
- Там само. – Од. зб. 120. – Інтерв'ю №32–33–34. – 12 арк.
- Там само. – Од. зб. 130. – Інтерв'ю №47–48. – 5 арк.
- Там само. – Од. зб. 117. – Інтерв'ю №26. – 5 арк.
- Was ist der Solidaritätszuschlag? – 2014. – 14.05. – Vereinigte Lohnsteuerhilfe e. V. Lohnsteuerhilfverein [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vlh.de/wissen-service/steuer-abc/was-ist-der-solidaritaetszuschlag.html>
- Архів кафедри етнології та краєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Ф.30. – П.3. – Од. зб. 132. – Інтерв'ю №50. – 4 арк.
- Solidaritätszuschlag (Soli) – was ist der Solidaritätszuschlag? – E-conomic. Online Buchhaltungsprogramm [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.e-conomic.de/buchhaltungsprogramm/lexikon/solidaritaetszuschlag>
- Arbeitslosenquoten in den neuen und alten Bundesländern 1975–2014/ Sozialpolitik aktuell in Deutschland [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.sozialpolitik-aktuell.de/tl_files/sozialpolitik-aktuell/Politikfelder/Arbeitsmarkt/Datensammlung/PDF-Dateien/abblV35.pdf
- Архів кафедри етнології та краєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Ф.30. – П.3. – Од. зб. 109. – Інтерв'ю №16. – 3 арк.
- Там само. – Од. зб. 129. – Інтерв'ю №45–46. – 4 арк.
- Козеллек Р. Часові пласти. Дослідження з теорії історії / Райнгарт Козеллек; [пер. з нім. Володимир Швед]. – К.: Дух і літера, 2006. – 436 с.

References

- Hofmann G. 20 Jahre deutscher Einheit / G. Hofmann / Deutschland. – 2010. – №3. – S.17–21.
- Dirlmaier U. Kratkaja istoriia Hermanii / Ulf Dirlmaier, Andreas Hestrih i dr.; [per. s nem. K.V. Timofejevoj]. – SPb.: Yevraziia, 2008. – 542 s.
- Schroeder K. Der Preis der Einheit. Eine Bilanz / K. Schroeder. – München: Carl Hanser Verlag, 2000. – 271 s.
- Wehling H.G. Deutschland Ost – Deutschland West. Eine Bilanz / Hans-Georg Wehling. – Opladen: Leske + Budrich Verlag, 2002. – 238 s.
- Winkler H.A. Der lange Weg nach Westen. Deutsche Geschichte vom Dritten Reich bis zur Wiedervereinigung. Zweiter Band / H.A. Winkler. – München: C. H. Beck, 2002. – 742 s.
- Patrushev A.I. Hermaniia v XX veke: ucheb. posobiie / A.I. Patrushev. – M.: Drofa, 2004. – 432 s.
- Vatlin A. Yu. Hermaniia v XX veke / A. Yu. Vatlin. – M.: Rossiiskaia politicheskaia entsyklopediia, 2002. – 336 s.
- Tsybulko A.A. Obiednannia Himechchyny: istorychni peredumovu ta heopolitychni naslidky / A.A. Tsybulko. – Visnyk Kyivskoho mizhnarodnoho universytetu. Seriia: Mizhnarodni vidnosyny. – 2009. – Vyp.8. – S.275–292. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.kyumu.edu.ua/vmv/v/08/tsybulko.htm>
- Plato, Aleksandr fon. Obiedineniie Germanii – borba za Yevropu / Per. s nem. / Aleksandr fon Plato. – M.: Rossiiskaia politicheskaia entsyklopediia, 2007. – 511 s.
- Wickert U. Angst vor Deutschland / hrsg. von Ulrich Wickert. – Hamburg: Hoffmann und Campe, 1990. – 336 s.
- Istoriia Hermanii: V 3 tomakh / pod. obshchei redaktsiiei Bonvecha B., Halaktionova Yu. V. – M.: KDU, 2008. – T.2: Ot sozdaniia Hermanskoi imperii do nachala XXI veka / A.M. Betmakaev, T.A. Bialikova, Yu. V. Halaktionov. – 672 s.
- Kissindzher H. Diplomatiia / H. Kissindzher. Per. s anhl. V.V. Lvova. – M.: Ladimir, 1997. – 848 s.
- Ruban Yu. Politychna komunikatsiia vlady yak instrument formuvannia natsionalnoi identychnosti / Polit UA. – 2011. – 14.02. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://polit.ua/analitika/2011/02/14/ruban.html>
- Nithammer L. Vospriatiie voyny v poslevoiennom obshchestve Hermanii / Epokha. Kultury. Liudi. Istoriia povsednevnosti i kulturnaia istoriia Hermanii i Sovetskoho Soiuza

1920–1950 gody: sb. dokladov [Materialy mezhdunarodnoi nauchnoi kongerentsii: Kharkov, sentiabr 2003 g.]. – Kharkov, 2004. – 364 s.

15. Arkhiv kafedry etnologii ta kraieznavstva Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka – F.30. – P.3. – Od. zb. 105. – Interviu №8–9. – 7 ark.

16. Tam samo. – Od. zb. 119. – Interviu №30–31. – 6 ark.

17. Tam samo. – Od. zb. 131. – Interviu №49. – 4 ark.

18. Tam samo. – Od. zb. 120. – Interviu №32–33–34. – 12 ark.

19. Tam samo. – Od. zb. 130. – Interviu №47–48. – 5 ark.

20. Tam samo. – Od. zb. 117. – Interviu №26. – 5 ark.

21. Was ist der Solidaritätszuschlag? – 2014. – 14.05. – Vereinigte Lohnsteuerhilfe e. V. Lohnsteuerhilfeverein [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.vlh.de/wissen-service/steuer-abc/was-ist-der-solidaritaetszuschlag.html>

22. Arkhiv kafedry etnologii ta kraieznavstva Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka – F.30. – P.3. – Od. zb. 132. – Interviu №50. – 4 ark.

23. Solidaritätszuschlag (Soli) – was ist der Solidaritätszuschlag? – E-conomic. Online Buchhaltungsprogramm [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.e-conomic.de/buchhaltungsprogramm/lexikon/solidaritaetszuschlag>

24. Arbeitslosenquoten in den neuen und alten Bundesländern 1975–2014/ Sozialpolitik aktuell in Deutschland [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.sozialpolitik-aktuell.de/tl_files/sozialpolitik-aktuell/Politikfelder/Arbeitsmarkt/Datensammlung/PDF-Dateien/abblV35.pdf

25. Arkhiv kafedry etnologii ta kraieznavstva Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka – F.30. – P.3. – Od. zb. 109. – Interviu №16. – 3 ark.

26. Tam samo. – Od. zb. 129. – Interviu №45–46. – 4 ark.

27. Kozellek R. Chasovi plasty. Doslidzhennia s teorii istorii / Rainhart Kozellek; [per. z nim. Volodymyr Shved]. – K.: Dukh i litera, 2006. – 436 s.

Trokhymenko O. O., post-graduate student, the chair of the ethnology and regional studies Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), trokhymenko@bigmir.net

Effect of division and unification of Germany on ethnic national identity of Germans

The influence of afterwar division of Germany on the ethnic and national identity is considered in this article. Main attention is paid to the treatment of moderns Germans to the problems of reunification and reintegration of former GDR and FRG. The article is based on the interviews, that had been made by the author.

Keywords: division of Germany, reunification of Germany, ethnic identity, GDR, FRD, Easties, Westies.

Трохименко А. А., аспирантка кафедри етнології та краєзнавства, історический факультет, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), trokhymenko@bigmir.net

Влияние раскола и объединения Германии на этнонациональную идентичность немцев

Рассматривается влияние послевоенного раскола Германии на этнонациональную идентичность современных немцев. Особое внимание автор уделяет теперешнему отношению немцев к объединению и проблемам интеграции земель бывших ФРГ и ГДР. Статья основывается на материалах собственного опроса автора.

Ключевые слова: раскол Германии, объединение Германии, этнонациональная идентичность, немцы, Германия, ГДР, ФРГ, “осси”, “весси”.

* * *

УДК 94(479.24)

Хаятова Ф.
преподаватель кафедры Регионоведения,
Азербайджанский университет языков
(Азербайджан, Баку), matlabm@yandex.com

ГЕОПОЛИТИЧЕСКИЕ ИНТЕРЕСЫ ВЕЛИКОБРИТАНИИ И “АРМЯНСКИЙ ВОПРОС”

“Армянский вопрос” заключался в стремлении армянской элиты Восточной Анатолии добиться создания национально-территориальной автономии в составе Османской империи. Для этого они обращались к помощи великих держав, в том числе Великобритании. “Армянский вопрос” использовался Великобританией в сугубо корыстных, стратегических,

геополитических целях. На самом деле, Великобритания стремилась превратить армян в надежный оплот против России, с которой она соперничала. Великобритания, в свою очередь, была заинтересована лишь в том, чтобы превратить армян в надежный оплот против своих врагов, с которыми она соперничала за гегемонию в регионе.

Ключевые слова: Великобритания, “армянский вопрос”, Первая мировая война, Кавказ, Восточная Анатолия.

(статья друкється мовою оригіналу)

До сих пор в исторической науке нет объективной оценки роли Британской политики на Кавказе в “армянском вопросе” в 1914–1918 гг. В историографии мнения исследователей по этому вопросу полярны и дискуссионны.

Основная сущность “армянского вопроса” заключалась в стремлении армянской элиты добиться создания национально-территориальной автономии в составе Османской империи.

“Армянский вопрос” находился в поле зрения ведущих европейских стран, в том числе Великобритании, а также царской России. Каждая из великих держав манипулировала “армянским вопросом”, преследуя свои сугубо корыстные и великодержавные цели.

Великобритания была заинтересована в том, чтобы превратить армян в надежный оплот против России, с которой она соперничала.

Глобальные интересы Великобритании заключались в ограждении и расширении своих колоний. Для реализации цели использовались самые разные методы и манипуляции. На Ближнем Востоке и на Кавказе Великобритания сталкивалась с интересами Российской империи. По меткому выражению посла Российской империи в Британской империи Бенкендорфа, “взаимоотношения таких держав, как Россия и Англия, неизбежно либо дружественны, либо натянуты, – середины нет” [1, с. 13].

Политика Великобритании на Ближнем Востоке, на Кавказе и в Передней Азии была направлена на превращение этих регионов в поле борьбы за обеспечение своих стратегических интересов.

В ходе Первой мировой войны (1914–1918) армяне, подучиваемые и руководимые российским командованием, помогали продвижению российских войск на территории Османской империи, принимали непосредственное участие в зверствах, убийствах и погромах мирного турецкого населения. Действия армян в тоже время поддерживалось и влиятельными лицами европейских стран, в первую очередь Великобритании и США. Это было им на руку, т.к. Османская империя являлась их противником в этой войне и Великобритания стремилась к расширению своих колоний за счет оккупации османских владений.

Британское командование, несмотря на то, что было союзником Российской империи, внимательно следило за российскими передвижениями. Дело в том, что приоритетным направлением британской политики на Востоке было установление контроля над Южным Кавказом и Каспием с его нефтяными ресурсами. Геополитические устремления Великобритании заключались в вытеснении России от выходов в открытое море, и завладении Ираном, Каспием, а в дальнейшем Туркестаном, Афганистаном и т.д. С этой целью для координации военно-политической